

W XX wieku, a szczególnie po pierwszej wojnie światowej, kiedy amerykańska muzyka taneczna zalała Europę, zauważyć można w języku fachowym muzyki ciągle wzrastającą liczbę angielskich terminów, które w ich oryginalnym angielskim brzmieniu przenikają do obcych języków, nie tylko do języka niemieckiego. Niemiecki język fachowy muzyki wykazuje tendencje ulegania wpływom obcych języków, zarówno w systemie leksykalnym jak i słowotwórczym, gdzie produktywnie są obce przedrostki i przyrostki bardzo rzadko używane w języku ogólnym.

LUBELSKIE MATERIAŁY NEOFILOLOGICZNE ● 1977

Mieczysław Buczyński

Oddawanie wyrazów czeskich i słowackich

w języku polskim

Problem ten wynika zarówno z nieco odmiennego systemu samogłoskowego omawianych języków /czeskie i słowackie samogłoski długie á, ě, ě, ý/, jak i z ich różnych rozwiązań graficznych, tj. innego oznaczania spółgłosek dźwiękowych /czes. i słowac. ě, ě, ě, ě/ i niektórych spółgłosek miękich /czes. i słowac. ě, ě, ě, ě/ oraz war-
tości Y. Różnice te powodowały wiele błędów i nieporozumień już w przeszłości i dwukrotnie np. wnoszono do Akademii Nauk postulat wprowadzenia w miejsce polskich liter podwójnych ěž, ěž, ěž liter pojedynczych z czeskimi znakami diakrytycznymi /ě, ě, ě/. Postulat odrzucono¹, a oddawanie wyrazów czeskich i słowackich w języku polskim nadal budziło i budzi po dziś dzień wiele zastrzeżeń². Szkło nielżejszy ma na celu zbadanie, jak przedstawia się omawiane zagadnienie we współczesnej prasie polskiej. Wybrano do tego celu materiały /czeskie i słowackie nazwy własne/ z numerów dwu dzienników, „Trybuny Ludu” i „Standardu Ludu”, z marca i kwietnia 1977 roku.

Najwięcej kłopotów przysporzyło oddawanie czeskich i słowackich spółgłosek dźwiękowych : ě, ě, ě, ě. Zgodnie z przepisami ortograficznymi, w języku polskim możemy pozostawić je bez zmiany lub zastąpić polskimi literami ěž, ěž, ě, ěž³. Podobnie także W. Doroszewski⁴, V. Francić preferuje znaki polskie⁵, podobnie i L. Derlich co do skrótu ČSSR jako ČžSSR⁶. W moim materiale odiano zaledwie 6 nazwisk i imion zgodnie z ustaloną normą : Jan Muszał /czes. Mušal/, Rudolf Rohlfček /czes. Rohlfček/, Lubomír Štrougal /czes. Štrougal/, nadto : Antonín Smažil /czes. Smažil/, Dagmar Veselkřova

/czes. Vaškrmovg / i niekonsekwentnie imię Jirzi /czes. Jirři/. Ogromna wlekczoność nazwisk, głównie sportowców, pisze się błędnie, eliminując czeskie znaki diakrytyczne bez żadnej rekompensaty : Jirzi Bartolajc /czes. Bartolajř/, Bartonek /czes. Bartoneřek/, Ivan Bukovcan /słowac. Bukovčan/, František Cernik /czes. František Černík/, Dvořak /czes. Dvořák/, Dzurilla /czes. Džurilla/, Jirzi Holecek /czes. Holeček/, imię Jiri /czes. Jirři/, František Kalis /czes. František Kalíš/, Jan Kodag /czes. Kodagř/, Kovacic /czes. Kovačičik/, Anton Kriz /czes. Kříř/, Dana Lopušan /czes. Lopušán/, Lukac /czes. Lukáč/, Wachac /czes. Wacháč/, Matoušek /czes. Matoušek/, Podriřil /czes. Podriřil/, Šimunek /czes. Šimunek/, Štastny /słowac. Štastný/, Bředne oddaje się też skrót nazwy państwa : CSRS /czes. ČSRS / oraz nazwę fabryki i marki samochodu Skoda /czes. Škoda/. Zdarza się, co bñwiedczy o wyjątkowym niebalsztwie redakcji, sąsiadztwo w tym samym tekście formy błędnej i poprawnej : Dolesel i Doležel /czes. Doležel/. O zupełnej ignorancji bñwiedczy oddawanie ě, ž przez pol. ě, ž : Rohlicek, Wladeznicka /czes. Rohliček, Wladežnícká /.

Czeskie ě, które oznacza wlekczoność spółgłoski przed e, a któremu zaleca się jako odpowiednik pol. ie⁷, zazwyczaj oddaje się przez pol. e : Vačlavské Mameřil /czes. Václavské Máměřil/. Lepiej jest już z oddawaniem spółgłoszek miękkih ň, ř, ř, por. przykrzady : Bohuslav Chňoudek /czes. Chňoudek/, Štastny, ale też i Štastny /słowac. Štastný /.

Czes. i słowac. Y najczęściej zostawia się bez zmiany, np. : Chemovřil, Farda Wřavenec, Spinařova, „Tvorba“, Vlastimil Hort, Jana Zemanovřa, rzadziej przez w : Edward Hofman, Gustav Husak, Karlovř Wřiv /czes. Karlovř Vřiv /.

oddawanie bardziej naturalnie prezentują się formy z w, np. : Wřivnerovřa, Wřivřile.

Nagminnie, zgodnie zresztą z normą⁹, opuszcza się znaki długosci samogłosek, np. : Břilak /słowac. Břilák/, Dvořak /czes. Dvořák/, Wachac /czes. Wacháč/, Novak /czes. Novák/, Štastny /słowac. Štastný /, Vačlav Hula /czes. Václav Hula /.

Trafiają się też sporadycznie daleko idące polonizacje, np. zastąpienie czes. h przez pol. ě i czes. j przez pol. ž : Zakorovř /czes. Zahorovř /, Sořivřovř /czes. Soltřevovř /, Wřada Bolesřav /czes. Wřadá Boleslav /.

Poza samą pisownią kłopoty nastroczają i odmiana nazw czy nazwisk. Normą jest nadawanie kódcówek polskich¹⁰, por. poprawne przykrzady : Rudolfa Rohliczka, Smetany /dopełniacz l.poj./, Drahomřla Smolřikova, Olřga Charvřatovřa, Olřřizichem Rafajlem /narzędnik l.poj./, Břecia Břatoniczkovře /mianownik l.mn./.

Ważniejszocię spottyka się jednak błędnie odmianie : kódcówki czeskie, np. „Rudeho Prava“ /zamiast Rudeřo Prava“ - dopełniacz l.poj. i w „Ceskoslovenskim Sporeřie“ /zamiast : w „Ceskoslovenskim Sporeřie“ - ww miejscownik l.poj. ; 2/ używanie apostrofu, jak przy nazwiskach nieřwianřskich, np. Pavla Landovřek /zamiast : Pavla Landovřského / ; 3/ pozostawianie ě ruchomego, np. Zdenka Koseka /zamiast : Kosek / ; 4/ w przypadku nazw miejscowch - nieodmiennoř, np. : z Hřadec Kralovř /zamiast : z Hřadca Kralovř /, w Wřada Bolesřav /zamiast : w Wřadai Boleslav /, w Spolana-Wřagřowřice /zamiast : w Spolana-Wřagřowřicach /.

Ważne wiadc, w codziennej praktyce redakcyjnej przykrzada się bardzo mażo uwagi do poprawnego oddawania nazw czeskich i słowackich i wykazuje się znikomą znajomocię fonetyki i flekcyi tych jazyków, najbliźszych przecieł pod względem pokrewieřstwa jazykowi polskiemu. Być może, praktyka opuszczania czeskich i słowackich znaków diakry-

tycznych znajduje poparole w zasadach układu alfabetycznego, stosowanego w bibliotekach i encyklopediach; nie uwzględnia się, według nich, znaków diakrytycznych innego niż polski języka, wprowadzając dane litery do liter podstawowych¹¹. Tak więc np. w encyklopedii nazwisko Čapek /pol. Čapek/ znajduje się pod Ča-, nazwisko Hasek /pol. Hasek/ pod Ha- itp.¹² Jest to typowe dla wzrokowego przejmowania nazw i nazwisk naszych południowych sąsiadów, ale nie tłumaczy np. błędnego przejmowania nazwisk sportowców i nazw znanych miejscowości, sżyżanych wielokrotnie w radu czy telewizji.

P R Z Y P I S Y

1. Por. K. W i t s o c h, Czy pożądana jest zmiana pisowni polskiej na sposób czeski?, Język Polski, t. XVIII, Kraków 1933, s. 4 - 11.
2. V. F r a n ő l é, O źwiaczeniu przybierania wyrazów czeskich w polska szata kracizna. Poradnik językowy, Warszawa 1952, s. 3, s. 26 - 30; W. D o r o s z e w s k i /, Pisownia wyrazów czeskich. Poradnik językowy, Warszawa 1957, s. 479 - 480.
3. Słownik ortograficzny języka polskiego wraz z zasadami pisowni i interpunkcji. Red. nauk. M. S z y m o z a k. Warszawa 1975, s. 138.
4. W. D o r o s z e w s k i, dz. cyt., s. 479.
5. V. F r a m ő l é, dz. cyt., s. 26.
6. L. D e r l i o h, O polska pisownie symbolu ČSRS. Język Polski, t. XIII, Kraków 1963, s. 75 - 79.
7. Słownik ortograficzny, s. 138.
8. Dz. cyt., s. 139.
9. Dz. cyt., s. 136 - 139.
10. Dz. cyt., s. 139.
11. J. G r y o z, W. B o r k o w s k a, Skrócone przedsięwzięcia katalogowa alfabetycznego. Wyd. 3. popr. i uzup. Warszawa 1961.
12. Por. Encyklopedia Powszechna PWN. T. 1 - 4. Warszawa 1973 - 1976; Leksykon PWN. Warszawa 1972.